

Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners Ballioenestein, St. Christoffel en de familie Buddingh

Henk P. Deys, Ad J. de Jong en Ben W. van Laar

Bij ons onderzoek naar de bewoning van de Rhenense binnenstad komen we herhaaldelijk huizen tegen met 'stein' in de naam. Voorbeelden zijn Ballioenestein, Poelestein, Plurestein, Plumestein en Hagestein. Het woord 'stein' in de naam duidt er meestal op dat we hier met 'stenen huizen of kamers' te maken hebben, een soort (vaak) versterkte huizen, bestaande uit een onderverdieping of kelder die voor opslag werd gebruikt met daarboven een woongedeelte al of niet met meerdere verdiepingen. Het waren een soort woontorens met dikke muren en soms schietgaten en ze konden zelfs een verdedigingsfunctie hebben. Buiten de muren van de stad, maar binnen de jurisdictie van Rhenen, zijn Remmerstein en Heimerstein goede voorbeelden. Vaak vinden dergelijke huizen hun oorsprong in de middeleeuwen. Soms konden dergelijke 'kamers' uitgroeien tot een ware burcht of kasteel; goede voorbeelden daarvan zijn te vinden bij de kastelen langs de Langbroeker Wetering met als basis een woontoren of donjon. Al met al voldoende basis voor nader onderzoek naar huizen in de binnenstad van Rhenen met 'stein' of 'burg' in de naam. Als eerste willen we hier 'Ballioenestein' en het erbij gelegen huis St. Christoffel nader aan de orde stellen.

Schilderij van Jan Weissenbruch (1822-1880) van circa 1875; de Kruisstraat gezien vanaf het zuiden. Op de achtergrond rechts aan de Herenstraat is een deel van het huis St. Christoffel zichtbaar (fotocollectie Museum Het Rondeel)

ENKELE CORRECTIES OP PUBLICATIES – DE BEGRIPPEN 'KAMER', 'SPIJKER' EN 'STEIN'

In 2008 werd ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Historische Vereniging 750 jaar Rhenen als stad het boek *Geschiedenis van Rhenen* uitgebracht. De artikelen bieden vaak nieuwe aanknopingspunten voor verder onderzoek, zoals het hoofdstuk van Kees van Kalveen over Rhenen en de middeleeuwse bisschoppen van Utrecht, 1156-1528, waarin een 'stenen huis' met erf en opstal te Rhenen wordt vermeld dat kennelijk reeds in 1313 bestond. De meeste huizen te Rhenen waren in die tijd gemaakt van materialen als hout, stro en leem en uiterst brandbaar, hetgeen onder andere leidde tot een stadsbrand in 1400 waarbij nagenoeg geheel Rhenen in de as werd gelegd en de 13^e eeuwse stadsbrief verloren was gegaan.

Het was natuurlijk ondoenlijk als auteurs bij de voorbereiding van dit boek van elkaars bijdragen kennis te nemen. Zo kon het gebeuren dat Annesietske Stapel in haar artikel over

de Duitse Orde melding maakt van een Lente van Heze, die de echtgenote zou zijn van Wouter van de Velde. Elders in het boek, in het artikel van de Jong over het Cuneragilde en andere memories, wordt vermeld dat Lente van Heze, ondanks zijn vrouwelijk aandoende naam, een manspersoon was die in 1415 en 1417 geld en goederen aan de kerk en de Ridderlijke Duitse Orde had geschonken en dat er een fonds gesticht was zodat er na zijn dood tot in lengte van dagen op de jaargetijden op zijn graf kaarsen gebrand en zielmissen opgedragen zouden kunnen worden (door de z.g. Lentezingers) te zijner nagedachtenis. Hij had zelfs een zoon met de naam 'Lente' van Heze.

Dat het een manspersoon betrof was toentertijd al digitaal te achterhalen geweest in de inventarissen van de Ridderlijke Duitse Orde en het Oud Archief van Rhenen.

Voorts bevindt zich zelfs in de collectie van de Ridderlijke Duitse Orde te Utrecht een zegel anno 1415 van deze Lente van Heze.

Het vervelende is dat dergelijke uitspraken een eigen leven gaan leiden en in andere artikelen geciteerd worden ondanks het feit dat er later correcties gepubliceerd worden. Nog een voorbeeld vormen de artikelen van Adriaan P. de Kleuver in het Nieuw Utrechts Dagblad en Dagblad De Vallei in 1961 over het huis Valkenburg, dat gestaan zou hebben ten zuiden van de Geerstesteeg in Achterberg, tegen-

Zegel van Lente van Heze anno 1415 (collectie RDO Utrecht, Inv. No. 2313)

over de poort in de spoordijk van de spoorlijn van Veenendaal naar Rhenen. Deze informatie is overgenomen in latere publicaties over kastelen in de Provincie Utrecht. Zie wat Stuivenes en Valkenburg betreft bijvoorbeeld de website <http://www.kasteleninutrecht.eu>.

Zo is een ander recent voorbeeld met betrekking tot Rhenen het hoofdstuk in de Geschiedenis van Rhenen van de hand van Ben Olde Meierink, waarbij in de tekst bij een recente foto van Stuivenes gesteld wordt dat de oorspronkelijk vrijstaande 'stenen kamer' waarschijnlijk uit de vijftiende of zestiende eeuw dateert en dat het boerderijcomplex ook wel Laer of Laar genoemd werd. Dit alles ondanks het feit dat De Jong en Van Otterlo in 1996 in *Genealogie en Heraldiek te Rhenen* een hoofdstuk van meer dan vijftig pagina's wijdden aan kastelen en buitenplaatsen te Rhenen en hun bewoners. De inhoud van dit boek staat op cd rom en was digitaal doorzoekbaar geweest ter voorbereiding van deze publicatie in de Geschiedenis van Rhenen.

Ook verschenen er diverse publicaties in Oud Rhenen over de ligging van middeleeuwse goederen in Achterberg zoals Stuivenes, Valkenburg, Ten Velde, Schoneveld, Groteveld en Broechange. Hier werd reeds vermeld dat het 14^e eeuwse Laer later in de 15^e eeuw Levendael of Leefdael ging heten. Dit huis lag aan het Laareind te Achterberg bij de bekende '1000-jarige' lindenboom. Stuivenes lag veel verder naar het noordwesten aan de Cuneraweg in Velderbroek (veldnaam in Achterberg).

Wel correct is dat het huidige woonhuis en vroeger een 19^e eeuwse boerderij Stuivenes tegen een vermoedelijk uit de middeleeuwen stammende 'stenen kamer' aan waren gebouwd. Er waren ook bewoners van Stuivenes met de familienaam Van Laar, hetgeen deze 'verwarring' zou kunnen verklaren.

In het vorige januarinumnummer van Oud Rhenen werd nader ingegaan op de bewoningsgeschiedenis van het huis Trappenborch dat ooit aan de Herenstraat gestaan heeft, maar in de meidagen van 1940 door beschietingen geheel werd verwoest. De auteurs leveren in dit artikel het bewijs dat er ooit tenminste drie verschillende huizen in de Rhenense binnenstad zijn geweest met 'trap' in de naam. In zijn boek *De Stad Rhenen* stelt Prof. Dr. W. van Iterson echter dat er maar één huis te Rhenen zou zijn geweest met een dergelijke naam en dat dit één van de oudste 'stenen huizen' van Rhenen zou zijn geweest, hetgeen dus niet juist blijkt te zijn. In latere publicaties is door anderen ervan uitgegaan dat Van Itersons stellingname correct was; immers Van Iterson is niet de 'eerste de beste', dus zou hij wel goede redenen gehad hebben dit te veronderstellen.

In 2009 verscheen het boek van P.N. Noomen getiteld *De stinzen in middeleeuws Friesland en hun bewoners*. De naam 'stins' is afgeleid van het oudfriese 'stenen huus'. In Friesland

waren er verder enkele termen in gebruik die een vergelijkbare betekenis hadden: *kemenade*, *spyker* en *borg*. De eerste term is afgeleid van het middeleeuws-latijnse *caminata*, 'vertrek met een schoorsteen' en van daaruit 'aanzienlijk stenen huis'. *Spyker*, uit *spicarum* en dus eveneens van romaanse herkomst, betekende primair 'opslagplaats voor graan' en vandaar 'bewaarplaats voor kostbaarheden' en 'al dan niet verdedigbaar aanzienlijk huis'. Vaak betreft het torenvormige huizen, soms omringd door een gracht.

Dat de benaming 'spijker' kan duiden op een 'stenen kamer' wordt bevestigd in een passage in een transportakte d.d. 17 oktober 1719, waarbij de hofstede Stuivenes wordt verkocht en waarin we lezen: '...een hofstede genaemt Stuijvenes gelegen te Achterbergh bestaende in een *spijker off kamer*, boeren voor en aghterhuijs bergh schuur hoff boomgaard weij bouw hooij dries heijland..'

Ook werd de woontoren van Remmerstein wel 'spijker' genoemd; in 1775 en 1778 wordt burgemeester Haksteen genoemd als gebruiker van deze 'spijker'. Hij heeft er mogelijk in gewoond. Voorts bevond zich ooit op het kerkengoed te Remmerden een dergelijke 'camer' of 'spijker' te vergelijken met Stuivenes.

Met de benaming *spijker* echter dient men enige voorzichtigheid in acht te nemen omdat dit niet altijd hoeft te duiden op een *stenen kamer*, maar dat ook een gewone opslagschuur voor graan kan betreffen zonder woonfunctie. Men noemde dat meestal een *spieker*. Hens Dekker publiceerde in Oud Rhenen van mei 2008 over dergelijke 'spiekers' met een functie alleen als opslagplaats.

Eenzelfde voorzichtigheid dient te worden betracht als er sprake is van een 'camer'; hiermee kon namelijk ook wel eens een klein huisje bedoeld worden dat werd verhuurd of waarin arme, door de diaconie ondersteunde, gezinnen woonden.

Mogelijk bestonden er te Rhenen voordat de stad ommuurd waren reeds dergelijke 'stenen huizen' met 'stein' of 'burg' in de naam en zijn deze interessant in het kader van de stadswording van Rhenen.

In wederom het boek *De Stad Rhenen* geeft Van Iterson een opsomming van een vijftal huizen met 'steyn (stein)' in de naam die hij in de archieven had aangetroffen. Zo noemt hij ook 'Schonesteyn' dat er zou zijn geweest. Hij geeft bij de huisnamen de bronnen waar hij de naam tegengekomen was; zo zou hij Schonesteyn in de rekeningen van de Cunerakerk van 1571/2 zijn tegengekomen.

Slaan we deze rekening er echter op na, dan blijkt er 'Boljonesteijn' te staan en geen 'Schonesteyn'.

Dit huis komen we meerdere keren tegen in de kerkrekeningen bij de betalingen van een jaarlijkse 'uijtgang' (huisrente) aan de Cunerakerk.

In rekeningen van andere jaren wordt de huisnaam ook wel anders gespeld, zoals 'Billionesteijn', 'Baljonesteijn', 'Ballioenesteijn' e.d., maar zeker geen 'Schonesteyn'.

Inmiddels is verder onderzoek gedaan naar de geschiedenis van huizen in de Rhenense binnenstad met 'stein' in de naam, waarbij we hierbij als eerste het genoemde huis 'Ballioenestein' nader aan de orde willen stellen.

BALLIOENESTEIN

In de oudst bewaard gebleven kerkrekeningen van de Cunerakerk van 1519 en 1520 is er reeds sprake van een jaarlijkse rente van iiiij(4) gld. x(10) st die aan de kerk betaald moet worden voor Baelioenesteijn en door ene Dirck Everwijn voor de hofstede bij Baelioenesteijn viij(8) st. In 1571/2 en daarna tot afkoop van deze jaarlijkse plicht, moeten voor Ballioenestein jaarlijks iij(3) gld. en 10 st. worden afgedragen.

Over de herkomst van de huisnaam tast men nog in het duister. In een oorkonde van 5 juni 1475 wordt melding gemaakt te Rhenen van een Johan van Baelioen. De naam van het huis zou dus kunnen duiden in de richting van een 'stenen huis' (stein) van een lid van deze familie Van Baelioen.

In deze oorkonde van 1475 staat dat hij een 'hofstedeke' te Rhenen in erfpacht had van de kerk en dat hij dat gekocht had van Aelbert van Pluderen en diens zoon Willam. Letterlijk staat er: *'...een hofstedeken geleiten after op die westside sijne hofstat...'*

Dit zou wel eens bovengenoemde hofstede bij Baelioenesteijn kunnen zijn geweest, waarvoor Dirck Everwijn in 1519 een jaarlijkse rente betaalde aan de kerk. Deze lag inderdaad (in de latere Grutterstraat) achter aan de westzijde van het erf dat hoorde bij het huis Ballioenestein, waarvan de ligging ongeveer bekend is.

In het archief van het stadsgerecht van Rhenen bevindt zich namelijk een tijnsregister met een opsomming van

Schilderij van Jan Weissenbruch van de Grutterstraat circa 1850 (foto RKD Den Haag, Christie's Amsterdam)

tijnsverplichtingen onder Rhenen anno 1468 met Johan van Hemerten als tijnsheer. In de 16^e eeuw komen deze tijnsrechten bij de familie Van Rhenen terecht. Dit tijnsgerecht ressorteerde onder het Hof van Rijnwijk, een Gelders leenhof; in 1556 was bijvoorbeeld een Dirck van Renen hof en tijnsheer.

In 1468 is er sprake van een tijns bestaande uit 'drie hoenre en een Dortsche plak', die betaald moeten worden door Henric Beijer voor zijn huis en hofstad naast Claes Willamsz en nog *'vuijt die cameren ende hofsteden dair after aen gelegen die Ot van Wij tobehoren'*. Voorts lezen we iets verder *'Johan van Baelioen vanden hofstat die Ot van Wij was ende is after Jan Beijers hofstede gelegen boven de Cruijsstraet ende is na afgesplijt vanden hofstat die Jan Beijer is'*. Hiervoor moet een butgen Culenborchs betaald worden. Ook wordt in dit verband nog een Henrick Lijster genoemd, die waarschijnlijk deze tijns betaalt.

De drie 'hoenre' die betaald moesten worden zijn waarschijnlijk drie zogenaamde 'Hoornse' guldens die in de 14^e eeuw geslagen werden in opdracht van de Utrechtse bisschop Arnout van Hoorne. Het zou ook de waarde van drie hoenders (kippen) kunnen hebben betekend maar dan gebruikte men liever de term 'kapoenen'. Een en ander zou erop kunnen duiden dat de tijns al in de 14^e eeuw betaald moest worden. Een 'plak' was ook een munt in die tijd, evenals een butgen.

Het lijkt er op dat Ballioenesteijn aan de noordzijde van de Herenstraat heeft gestaan daar waar de Kruisstraat op de Herenstraat uitkwam.

Voor zowel Ballioenestein, dat aan de noordzijde van de Herenstraat stond, als dit 'hofstedeke' (aan de Grutterstraat grenzend, aan het achtererf van Ballioenestein) moesten dus nog in de 16^e eeuw jaarlijks ook aan de kerk huisrentes worden afgedragen.

Ook is hier sprake van een 'camer', hetgeen erop zou kunnen duiden dat Ballioenestein een 'stenen camer' was.

De familienaam Van Baelioen aan het einde van de middeleeuwen komen we verder weinig tegen. De naam zou afgeleid kunnen zijn van namen als Boulogne, Bouillon of Belonje. Een andere mogelijkheid is dat de naam verband houdt met het Gelderse kasteel Biljoen, dat in de buurt van Velp staat. Zo woonde er een familie Van Spaen van Biljoen geheten op dit kasteel.

De boven in verband met Ballioenestein genoemde families Everwijn en Beijer waren vermoedelijk aan elkaar verwant, gezien het feit dat in deze families in de 14^e en 15^e eeuw hetzelfde familiewapen werd gevoerd op zegels, te weten een uit de schildvoet uitkomende (halve) gekroonde leeuw en twee zuilen naast elkaar in het schildhoofd.

ST. CHRISTOFFEL

In de kerkrekeningen die vanaf 1571 bewaard zijn gebleven en die zich bevinden in het Oud Archief van de stad Rhenen wordt naast Ballioenestein tevens melding gemaakt van een huis genaamd St. Christoffel, waarvoor tot nog tenminste 1810 een jaarlijkse rente (erfpacht of grondrente) van 1 gulden 17 stuivers en 8 penningen moest worden afgedragen aan de kerk. Dit huis stond ongeveer op de plek waar Ballioenestein gestaan heeft en werd in de rekeningen van 1519/20 niet genoemd. Merkwaardig is echter dat zowel Ballioenestein als St. Christoffel naast elkaar genoemd worden, waaruit men zou kunnen concluderen dat het twee verschillende huizen betrof die vlak bij elkaar stonden.

Wat betreft de precieze ligging van het pand St. Christoffel vinden we diverse vermeldingen, namelijk *aen de Cruijsstraet, tegen de Cruijsstraet over, boven aen de Cruijsstraet, in de Lange Heerestraet, in de Heerestraet corresponderend op de Cruijsstraet*, etc. Omdat tevens een enkele maal de eigenaren van de belendende huizen worden vermeld, weten we nu dat het huis St. Christoffel aan de noordzijde van de Heerestraat heeft gestaan waar de Kruisstraat op de Heerestraat uitkomt. Het lijkt erop dat men dit gedeelte van de Heerestraat ook wel tot de Kruisstraat rekende. Ongeacht de vermelde ligging bleef de jaarlijks aan de kerk te betalen huisrente over de eeuwen dezelfde. Het kan dus niet zo zijn dat men van de Kruisstraat naar de Heerestraat was verhuisd en de huisnaam meegenomen had, immers dit soort 'huisrentes' hadden het karakter van een grondrente.

Deze jaarlijkse 'uitgang' aan de kerk werd voor Ballioenestein helaas later afgekocht door de eigenaar, zodat niet gemakkelijk na te gaan is wat er precies met Ballioenestein gebeurd is. Wel bleef men een jaarlijkse rente betalen voor de schuur en/of het huis aan de Horstestraat (de latere Grutterstraat). Dit was vermoedelijk een grutterij, die stond op grond die grensde aan het achtererf van Ballioenestein dat dus in de buurt van St. Christoffel moet hebben gestaan.

EIGENAREN EN BEWONERS VAN DE HUIZEN BALLIOENESTEIN EN ST. CHRISTOFFEL

16^E EEUW

In de periode 1571-1579 betaalt eigenaar Willem van Harn jaarlijks 3 pond (gulden) en 15 stuivers aan de kerk als jaarlijkse 'uitgang' (huisrente) voor Boljonesteyn of Bolionesteyn. In de periode daarna tot 1588 wordt deze jaarlijkse rente betaald door Catharina Henrics Lijsters; het huis wordt dan Boelionesteyn genoemd. Willem van Harn, geb. circa 1513, overl. Rhenen 10-12-1580, was burgemeester van Rhenen in 1557 en trouwde met Catharina Henricsdochter Lijster, dochter van Hendrick Lijster dus. Zij krijgen tenminste drie zonen met de namen Gerrit, Joost en Jan Willemsz van Harn. Vanaf 1588 blijkt Cornelis Thonisz Buddingh de eigenaar

geworden te zijn van de *'voormaels Willem van Harn huis-singe ende hoffstadt genaemt Billionesteyn'*. Tenminste tot zijn overlijden in 1593 betaalt hij de jaarlijkse uitgang aan de kerk en daarna zijn weduwe en erfgenamen.

Cornelis Thonisz Budding(h), overl. Rhenen 31-3-1593, begraven in de Cunerakerk was een zoon van Anthonis Cornelisz Buddingh, in 1588 waard in de herberg St. Anthonis. Hij wordt in 1590 genoemd als gasthuismeester en in 1591 als raad te Rhenen en trouwt met Anna Thonisdochter. Zij wordt in 1603 en 1604 als burgerse genoemd in verband met levering van wijnen, hetgeen erop duidt dat toen Bijllioenesteijn, zoals het toen heette, waarschijnlijk ook een herberg was.

Zoals blijkt uit de kerkrekeningen van de Cunerakerk uit 1606/7 koopt de weduwe van Cornelis Thonisz Buddingh de jaarlijks verschuldigde rente af voor zestig ponden (gulden).

Waarom dit gebeurde is niet duidelijk, maar daarna verdwijnen in ieder geval de jaarlijkse betalingen uit de kerkrekeningen.

In de Cunerakerk bevindt zich nog een fraaie grafsteen van Cornelis Thonis Buddingh met daarop de familiewapens van hem en zijn vrouw. Zij kregen tenminste een dochter Margareta Buddingh, gehuwd met Dirck Cornelisz Coeven. Naar haar wordt nog een steeg genoemd te Rhenen, de *vrou van Coeven steech*, de latere Horststraat en uiteindelijk Grutterstraat geheten.

Zoals hierboven reeds gemeld bevond zich achter bij Boljonesteyn, grenzend aan de latere Grutterstraat, een

*Grafsteen in de Cunerakerk van
Cornelis Thonisz Buddingh, overl. 31-3-1593*

huis, hofstede en schuur; vermoedelijk bevond zich hierin een grutterij. Inderdaad woonden hier grutters. Vandaar de latere benaming 'Grutterstraat'. De benaming 'grutterij' slaat meestal op een rosmolen waarmee 'gruit' (boekweit) vermalen werd. Het 'recht van de gruit' te Rhenen was ooit in de 13^e eeuw bij de Ridderlijke Duitse Orde komen te liggen, die daarbij ook het patronaatsrecht van de kerk in

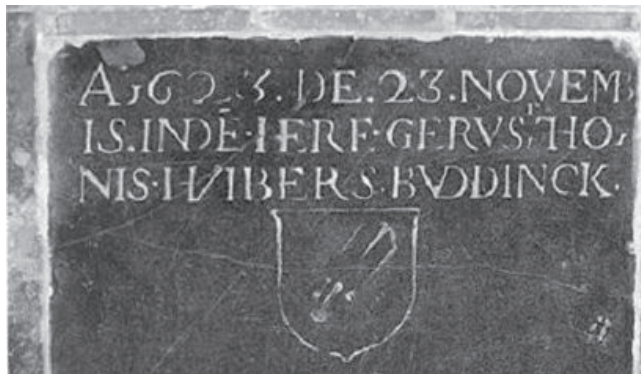
Een grutterij met rosmolen in de 17^e eeuw (uit Jan Luyken 1694)

Rhenen verwierf.

In de periode 1571-1573 bezat Gerrit Jerefaesz 'een huysinge bij Boljonesteijn' en betaalde hiervoor jaarlijks 6 stuivers en 6 duiten aan de kerk.

Later is er sprake van een 'huysinge ende schuer' of alleen een schuur, bijvoorbeeld rond 1600 van gezamenlijk Henrick van Amerongen en Lens Tonisz, die samen de jaarlijkse rente aan de kerk afdragen.

Grafsteen in de kerk van Opheusden van Thonis Huibers Buddinck, overl. 23-11-1623 (foto Folkert Schuurman)

Uiteindelijk wordt de schuur 'in vrouw van Coevens steech' in de rekeningen van de kerk 1657/8 genoemd als zijnde in handen van Evert Buddingh. Deze steeg werd later de Horststraat en weer later de Grutterstraat genoemd.

Aan de verschillende grutterijen die Rhenen gekend heeft zou men een apart artikel in Oud Rhenen kunnen wijden.

Evert Buddingh, geb. ca. 1612, zoon van Willem Huybertsz Buddingh en

vermoedelijk Neeleken Lijsters, trouwde te Rhenen 24-2-1641 met Anna Tonisdochter de Groot, weduwe van Theunis de Bruin Laatstgenoemde was raad te Rhenen in de periode 1632 -1636 Evert Buddingh hoorde tot de

Grafsteen van Evert Buddingh anno 1649

afkomstige tak van de familie Buddingh, die evenwel het zelfde familiewapen, de droogscheerdersschaar, voerde. Van Evert Buddingh bevindt zich een grafsteen in de Cunerakerk anno 1649, met de familiewapens van hem (de droogscheerdersschaar) en zijn echtgenote (drie zespuntige sterren). Aanvankelijk werd gedacht dat de huizen Ballioenestein en St. Christoffel een en dezelfde waren, maar dit blijkt toch niet het geval.

De huizen stonden echter wel vlak bij elkaar. St. Christoffel stond aan de noordzijde van de Heerestraat, daar waar de Kruisstraat erop uitkwam. Dit deel van de Heerestraat werd kennelijk ook tot de Kruisstraat gerekend. We vervolgen nu de verdere eigenaren en bewoning van dit huis genaamd St. Christoffel.

In 1557 dragen de familieleden Dirck aan Claes Jansz Schalck en Gryet Rutgersdr een huis over, gelegen in de 'Lange Heerestraet tegene die Cruijsstraet over daer die voorn. Schalck en Gryet Rutgers in der tijt in wonen geheten St. Christoffel'.

In de periode 1571-1579 is er sprake van Schalck Jansz vuyt zijn huysinge genoemd Sinte Christoffel staende aen de Cruijsstraet.

In de daarop volgende periode 1579-1614 is kennelijk Cornelis Thoisz Moll of Moel eigenaar van de huysinge genaemt St Christoffel staende aen de Cruijsstraet.

17^e EN 18^e EEUW

In de periode daarna, 1615-1624, betaalt de weduwe van Cornelis Moll de jaarlijkse uitgang aan de kerk van 1 pond

(gulden) 17 stuivers en 8 penningen; daaropvolgend worden door Claes Moll de rekeningen van 1624-1626 betaald en vervolgens van 1627-1637 door Thonis Cornelisz Moll.

Hetzelfde bedrag wordt jaarlijks aan de kerk afgedragen in de periode 1639-1662 door Tonis Moll.

In de kerkrekeningen van 1657 wordt nog een nadere plaatsaanduiding gegeven, namelijk uit *'de huijsinge van Thonis Mol in de Heerestraet responderende op de Cruijsstraet tusschen de huijsinge van Henrick Petersz en Evert Buddingh'*.

Het is duidelijk dat er soms sprake is van een ligging in de Heerestraet en soms in de Cruijsstraet. Dat het toch hetzelfde huis betreft vinden we in de rekeningen van 1663/4. In een jaar daarvoor is het huis kennelijk overgegaan op Arendt Wichaert. Nu staat er *vuijt de huijsinge van Arendt Wichaert staende boven aende Cruijsstraet tusschen Evert Buddingh en Henrick Petersen*, dezelfde belendingen dus.

Nog lange tijd daarna, 1664-1719, blijft genoemde Arent Wichaerts (Wicherts) deze jaarlijkse uitgang betalen.

Aernout Wichaert was geboren in Gelder en woonde in Kleef; hij o.tr.(1) 20-6-1652 te Rhenen met Ariaentje Reijers, geboren en afkomstig uit Rhenen; hij o.tr.(2) Rhenen, met attestatie op Utrecht, 18-4-1658 met Hendrickje van Grootvelt, j.d. wonende Utrecht.

Een zoon Willem Wicherts, uit het tweede huwelijk, ged. Rhenen 27-1-1667, wordt in de rekeningen van 1719/20 genoemd in plaats van Arent Wicherts als eigenaar van St. Christoffel tot circa 1753.

In de rekeningen van 1753/4 wordt schepen Gerrit de Bruijn in plaats van Willem Wigherts genoemd als de nieuwe eigenaar; deze blijft eigenaar van St. Christoffel tot circa 1785.

Gerrit de Bruyn, wordt een aantal zittingsjaren in de periode 1740-1770 genoemd als raad en schepen te Rhenen. Hij werd ged. te Rhenen 16-1-1701 als zoon van schipper Joost Gerritsz de Bruyn, die daarvoor eveneens schepen was, en Maria Willems van Griethuysen en Neuleken van Kampen, j.d. van Nijmegen.

Daarna wordt tussen 1786 en 1793/4 schepen Reinhold (Rijnholt) Antonie Klerck genoemd als eigenaar van St. Christoffel.

Er zijn verschillende personen R.A. Klerck te Rhenen geweest. Dit is waarschijnlijk Reinhold(t) Anthonie (Anthonij) Klerck geweest, zoon van Jeronimus Klerck en Anna Theresia Wartel, geb./ged. Zutphen 16-5-1743/17-5-1743, overl. Enkhuizen 3-6-1795. Hij was ondercommies (onder koopman) en commandant van het fort Nassauw te Mauré op de kust van Guinea. Daarna commandant van het fort Leidzaamheid tot Apam op Guin, commies te Negotia in 1776 en tenslotte Raad en Vroedschap ter Rhenen waar hij op 29-8-1792 trouwde met Jacoba van Mensburg, weduwe van Hermanus van Ulzen, geboren te Enkhuizen. Een jongere neef van hem met dezelfde naam, Jhr Reinhold (Rijnholt) Antonie Klerck, zoon van Mr Dirk Klerck en Willemina

(Wilhelmina) Menthen, geb./ged. Rhenen 28-7-1774/1-5-1774, gehuwd met Isabella Jacoba van Citters, werd bij K.B. van 22-12-1831 in de adelstand verheven.

In de kerkrekeningen van 1793/4 worden vervolgens de juffrouwen Van Hoeven genoemd als eigenaren van hun huis in de Lange Heerestraat, genaamd St. Christoffel. In later tijd is er dus alleen maar sprake van een huis in de Heerestraat en niet langer meer ook wel aan de Kruisstraat gelegen.

19^E EEUW.

Begin 19^e eeuw woonden op het adres Heerenstraat no. 47, het pand dat ooit St. Christoffel heette, de juffrouwen Van Hoeven. Dit waren de bejaarde Berbera van Hoeven, ged. Rhenen 12-1-1716, als dochter van Johannes van Hoeven en Josina de Vaël, en twee ongehuwde dames, vermoedelijk nichten van bovengenoemde, Constantia van Hoeven en Elisabeth Barbara van Hoeven; laatstgenoemde was in 1825 overleden als dochter van Jan Willemse van Hoeven en Suzanna van Ommeren.

De dames hadden in het pand een manufacturenwinkel (stoffen en garens).

Op 26 maart 1821 wordt bij notaris L. Libert een akte opgemaakt waarin Elisabeth Barbara van Hoeven, winkelierster te Rhenen, 630 gulden leent van Huibert van Ommeren, lid van de raad der stad Rhenen, met als onderpand het huis Heerenstraat 47. Zij is sinds ca. 1815 eigenaresse van het pand, dat omschreven wordt als; een huis, tuin en erve, gelegen aan de Heerenstraat no. 47, (kadastraal No. F370), met aan de ene zijde de heer Franciscus Gerardus Sandbrink en aan de andere zijde Benjamin Beek.

Op 26 mei 1823 verkoopt Elisabeth Barbara van Hoeven aan mevr. Margaretha Elizabeth Willemina van Holst, weduwe van de weled. heer J. Everdse, een huis en erve in de Heerenstraat no.47 alwaar aan de oost en noordzijde de heer Fr. G. Sandbrink, aan de westzijde Benjamin Beek en aan de zuidzijde de genoemde Heerestraat.

Het pand is belast met *eene uitgang of erfpagt aan Sint Cunera-kerke alhier binnen Rhenen, jaarlijks ter somma van eene Gulden en zeven en tagtig en een halve cent, verschijnende den 22e Februarij van ieder jaar.*

De verkoopster mag als zij dit wenst, in het pand blijven wonen tegen een jaarlijkse huur van 60 gulden, in twee gelijke delen te betalen, bij gebreke is de koperse gerechtigd de verkoperse te allen tijde te mogen uitzetten. Ondertekend door H. Menso, burgemeester.

Op 17 augustus 1827 verkoopt mevr. Margaretha Elizabeth Willemina van Holst, weduwe van de weled. heer J. Everdse, het huis met schuur en erfaan mevr. Willemijntje Bartelink, winkeliere te Rhenen. Zij is getrouwd met de 14 jaar jongere Rutger Buddingh, deurwaarder bij het vredegerecht te Rhenen. Koopprijs 800 gulden.

Willemijntje Bartelink was in 1791 geboren te Amsterdam als dochter van de uit Almelo afkomstige Jan Bartelink, die bij hen inwoonde. Jan Bartelink overleed 7-12-1834 te Rhenen op 85-jarige leeftijd als weduwnaar van Willemina Margaretha van Hoeven en laatstelijk van Anna Wentsenius, overleden te Amsterdam.

In 1830 wordt het huis bewoond door de volgende personen:

- Rutger Buddingh, 25 jr., deurwaarder, geb. Rhenen
- Willemijntje Bartelink, 39 jr., geb. Amsterdam
- Jan Bartelink, 81 jr., geb. Almelo
- Wilhelmina Constantina Hazeleger, 14 jr., geb. 's Gravenland

Rutger Buddingh, ged. Rhenen 16-9-1804, was een zoon van Willem Anthonie Rutgersz Buddingh en Hermina Merkelbach. Hij was sinds 1832 deurwaarder bij het vredegericht en woonde in dit historische pand aan de Herenstraat, dat tot vlak voor die tijd 'Christoffel' heette. Zijn ouders woonden op no. 45, op de hoek van de Grutterstraat. Op dit adres woonde ook de bekende postgaardster Gerardina Cornelia Budding (1798-1867).

Op 23-12-1836 koopt Rutger Buddingh, deurwaarder bij het vredegericht van het kanton Rhenen, een gang tussen het huis en de buurman, Huibert van den Berg, kleermaker, voor de prijs van 100 gulden. De gang loopt door de schuur, tot in de nok en komt ten laste van de koper.

Belending: ten oosten de koper.
 ten noorden de schuur.
 ten westen Dirkje Buddingh
 ten zuiden de Heerenstraat

Op 21 februari 1885 overlijdt Rutger Buddingh. Zijn vrouw, Willemijntje Bartelink overlijdt op 12 april 1877.

Het pand aan de Herenstraat en de rest van de boedel worden op 27 maart en 2 april 1885 door notaris H.J.G. Mos in De Koning van Denemarken geveild. In totaal 16 percelen. Kadastrale gegevens F 709 huis en tuin 3are 57 ca. genaamd Christoffel wordt als eerste perceel geveild.

Er zijn twaalf erfgenamen die worden vertegenwoordigd door Constantius Adrianus van Holst, zonder beroep, wonnende in Rhenen

Erfgenamen zijn:

- o.a. 5 kinderen van zijn broer Johannes Buddingh.
- Arie Meijer, timmerman te Rhenen, weduwnaar van de zuster van Rutger.
- Wilhelmina Hermina Buddingh
- de kinderen van Arie: Willem Anthonie Meijer, schoenmaker in Stichts Veenendaal en Hermina Meijer, zonder beroep, Rhenen.

Het eerste perceel wordt ingezet door Dirk Hendrik Recter, koopman, uit Stichts Veenendaal op 2700 gulden.

Bij afslag boven de inzetprijs gemijnd op 1050 gulden door dhr. Gerardus Cornelis Johannes Tielenius Kruijthoff, commissionair in effecten te Rhenen. Totaal dus 3750 gulden. Zijn opdrachtgevers waren de dames Adelaïde Francisca Kraal, institutrice en Henderika Augustina Kraal, zonder beroep, te Rhenen.

De dames waren kostschoolhoudsters voor meisjes; ze waren in 1876 in de Gasthuisstraat een kostschool voor meisjes begonnen (F170, de voormalige pastorie), maar gingen later verhuizen naar het Huis Christoffel. Zij hebben hier vermoedelijk ook kostschool gehouden, maar het hoofgebouw van hun kostschool, F334, was westelijk er tegenaan gelegen. Dit pand is nooit in hun bezit geweest, zij hebben het wel veelvuldig verbouwd.

In 1873 dient mejuffrouw Kraal een verzoek in, om haar schoollokaal te mogen uitbreiden. B&W willen een nieuw lokaal in de tuin laten bouwen en het bestaande lokaal te gebruiken als dans- en gymnastiekgelegenheid. De bouwkosten bedragen 1780 gulden. Mogelijk was dat in de Gasthuisstraat, waar de dames Kraal toen woonden.

Het voorstel is om de gevel te maken van de stenen die uit de stadsmuur komen; dat geeft een besparing van 483 gulden. Ook kunnen de benodigde balken worden gemaakt uit de iepenbomen die op de wal staan en gekapt worden. Het plan is niet doorgegaan omdat de dames Kraal in 1885 het huis

Het huis Christoffel naast de jongedameskostschool net voordat deze afgebroken werd om plaats te maken voor een nieuw postkantoor (fotocollectie H.P. Deys)

Christoffel kochten. De kostschool was toen het belendende pand aan de oostzijde, waar later in 1905 het postkantoor werd gebouwd.

Al in 1868 wordt de eerste leerlinge ingeschreven in Rhenen en de laatste leerling in 1887. Deze vertrekt in 1889, het jaar waarin ook mejuffrouw Kraal vertrekt.

In die periode zijn er ongeveer 100 leerlingen ingeschreven in de leeftijd van 10 tot 18 jaar. De meesten bleven 2 of 3 jaar op deze school. Enkele kinderen waren erg jong, tussen 6 en 10 jaar. Hun ouders verbleven in het toenmalig Nederlands-

Voorgevel van het huis Christoffel aan de Heerenstraat (nu Fred. Van de Paltschhof) anno 1910 (fotocollectie H.P. Deys)

Indië. Veel familieleden van de dames Kraal bekleedden een militaire of bestuursfunctie in Nederlands-Indië en hun kinderen bleven hier in Nederland.

Mejuffrouw A.F. Kraal wordt op 15 juli 1889 eervol ontslag verleend. Haar opvolgsters zijn mejuffrouw D.T. van Calcaren haar zuster Marie uit Zutphen. De gezusters Kraal vertrekken in 1891

naar Den Haag. Mogelijk heeft de school bestaan van ongeveer 1868 tot 1892. Dat moet dan op diverse locaties zijn geweest. Wellicht hebben de dames Kraal het huis Christoffel eerst gehuurd en daarna gekocht, omdat zij een bouwvergunning aanvraagden in 1873 en het pand pas kochten in 1885.

Het pand wordt van 1893 tot 1902 verhuurd aan Hendrik Willem Peter de Heus, sigarenfabrikant, gehuwd met Johanna Sara Margaretha Slothouwer. Het echtpaar kreeg er 3 dochters.

De Heus heeft in 1895 aan de Achterbergsestraatweg een grote sigarenfabriek (ABR532) gebouwd, welke kadastraal op naam van zijn vrouw stond. Het hele gezin vertrok in 1902 naar De Rijp. De fabriek werd in 1917 verkocht aan B.A. Beekman, die deze ook weer doorverkocht. Pas in 1920 kwam de fabriek in handen van Abraham Ouwehand, die er zijn

De gevel van het huis Christoffel in 1913 versierd ter gelegenheid van de Onafhankelijkheidsfeesten (fotocollectie H.P. Deys)

Business Sigarenfabriek stichtte. Vele jaren later werd hierin de Knopenfabriek gevestigd, maar ook andere bedrijven zijn hier gevestigd geweest. Op de gevel stond in grote letters EVERWEAR.

20^e EEUW

Van 1912 tot 1917 wordt het pand verhuurd aan Christiaan Sepp, gehuwd met Jeanne Henriëtte Makkink en Dirk Bender, gehuwd met Klara Bercher. De beide heren houden samen kantoor als commissionairs Sepp & Bender onder de naam De Rhenense Bank. In 1917 valt het doek en gaat de bank failliet.

Op 30 juni 1917 wordt het pand Christoffel bij notaris J.A. van Iterson verkocht aan emeritus predikant J.J.H. (Hannes) Visch, wonende te Sleenwijk, gemeente De Werken voor de prijs van 5500 gulden.

Huis, van ouds genaamd 'Christoffel', met tuin en schuurtje, Heerenstraat A 79. Kad. sectie F 789, 3 aren, vier en zestig centiare. Gevolmachtigde is Gerrit Roelof Schut, koopman, wonende te Rhenen

Het pand is belast met een *jaarlijkschen* uitgang van een gulden en zeven en tachtig en een halve cent ten behoeve van de Kerk te Rhenen, verschijnende op twee en twintig februari.

Verkopers zijn de erven van wijlen de dames Hendrika

De Heerenstraat begin twintigste eeuw met links op de voorgrond Hannes Visch Jr. en Evert Visch op de stoep voor het huis Christoffel naast het postkantoor in de Heerenstraat (fotocollectie H.P. Deys)

Augustina Kraal ongehuwd, overleden 29 mei 1916 te Den Haag, en Adelaïde Francisca Kraal, ongehuwd, overleden 25 juli 1916 te Den Haag, gezamenlijk in eigendom verkregen door koop in publieke veiling van de erven Rutger Buddingh, d.d. 27 maart en 2 april 1885.

De erfgenamen werden vertegenwoordigd door de gevolmachtigde de heer Arie Harp, kandidaat-notaris te Rhenen.

Hannes Visch, die predikant te Vuren, Daalen en Waarder was geweest, is in 1923 op 81-jarige leeftijd overleden; hij was gehuwd met Aleida Goetsch, overleden in 1939.

Van 1939 tot 1947 zijn de erven Visch eigenaar van het pand,

dat in die periode door diverse mensen wordt bewoond, zowel op de begane grond als op de verdieping.

De bewoners zijn;

- Gerrit de Roder	1941 - 1942
- Paulus J. Wessel	1942 - 1946
- Wilhelmus Spaan	1944 - 1950
- Cornelis van de Toorn	1943 - 1950
- Johannes J.H. Visch, gehuwd met Lucretia Gerritsen	1946 - 1948
- Broer en zuster van Hannes Visch jr.	1948 - 1950

Op 11 juli 1946 wordt bij notaris J.G. van Rhijn een akte opgemaakt voor de verkoop van het pand door de erven Visch aan Hannes Visch jr., gehuwd met Clasina de Groot, en wordt hij eigenaar van het pand voor een bedrag van 8000

Het huis Christoffel en het postkantoor na de bombardementen in de meidagen van 1940 (fotocollectie H.P. Deys)

gulden.

Het pand is dan nog steeds, en zelfs nog bij de verkoop in 1949, belast met een cijns van 1 gulden en 88 cent ten behoeve van de Hervormde Kerk te Rhenen.

Deze Hannes Visch Jr, kleinzoon van de gelijknamige predikant, was na de oorlog een bekende Rhenenaar. Hij was getrouwd met een dochter Adrianus de Groot, kruidenier aan de Herenstraat. Door het vroegtijdig overlijden van deze De Groot was Hannes verplicht, eigenlijk tegen zijn zin in, de kruidenierszaak over te nemen. Dit vak heeft hij tot in de jaren '60 van de vorige eeuw met trouw en plichtsbetrachting vervuld. Later zag menig Rhenenaar hem op zaterdagen en tijdens vakanties van de 'dames Waiboer (eigenlijk Meijer)' in deze boekwinkel, met enthousiasme, de zaak waarnemen.

Het pand werd nog tot in de naoorlogse jaren door de weduwe Visch bewoond.

Op 25 januari 1949 wordt het pand, ooit Christoffel genoemd, bij notaris J.G. van Rhijn verkocht door Hannes Visch jr, koopman, wonende Nieuwe Veenendaalseweg 192 aan Arris Quint, behanger, stoffeerder, gehuwd met Gerritje van Walsem, wonende Oude Veenendaalseweg 6 voor 12.000 gulden: woonhuis met schuur en tuin, Fred. v.d. Paltshof 33, kad. sectie F no. 789, groot 3,64 aren.

De koper mag geen kruideniersbedrijf of een verwant be-

drijf oprichten, op straffe van 5000 gulden bij iedere overtreding. Bij verkoop van het pand moet dit beding worden opgenomen in de verkoopvoorwaarden.

Arris Quint (1915-1979) was een zoon van Jan Bart Quint en Hendrika van der Klif. Arris Quint behoorde tot een familie, waarvan leden veel voorkwamen in de regio Zuidoost-Utrecht, vooral te Elst en Amerongen; hij was getrouwd met Gerritje van Walsum, of ook wel Walsem (1916-1972).

Thans is het een zaak in damesmode. De naam van het huis, 'Christoffel' was inmiddels in de vergetelheid geraakt. Bij de monumenten inventarisatie van 1990 die in Rhenen is uitgevoerd vinden we de volgende beschrijving:

Het is een halfvrijstaand tweelaags gevelpand (vierkant) onder afgeknot schilddak, met oude holle dakpannen, met een symmetrische, witgepleisterde voorgevel. In de verdieping erboven zijn neoclassistische elementen te herkennen. Het metselwerk van de rechterzijvleugel lijkt veel ouder dan de voorgevel te zijn, gezien de groot formaat handgevormde stenen. Op de begane grond zijn in 1948 ten behoeve van de meubelzaak van Arris Quint grote etalageramen aangebracht. Oorspronkelijk waren hier centraal een deur met een portiek, bereikbaar via vier traptreden en links en rechts daarvan twee vensters. Op de verdieping erboven is de gevel nog redelijk in de originele staat: vier getoogde tweeruitsvensters met een gepleisterde bovenlicht omlijsting. Oorspronkelijk waren dit T-schuifvensters. De goot rust op geprofileerde klossen, de dakkapel heeft een zadeldak. Het is in de binnenstad, met het voormalig postkantoor, een van de weinige oude panden, die de Tweede Wereldoorlog hebben overleefd.

DE FAMILIE BUDDINGH MET DE DROOGSCHEERDERS-SCHAAR ALS FAMILIEWAPEN

Ongeveer twintig jaar geleden verschenen er in regionale historische tijdschriften diverse publicaties over de families Budding, Buddingh en Buddingh' zoals die reeds vanaf de middeleeuwen voorkwamen in Z.O. Utrecht en de Betuwe. Hoewel niet altijd een onderlinge familierelatie kon worden vastgesteld, voerden deze families wel allen als familiewapen symbool de schuingeplaatste droogscheerdersschaar.

De droogscheerdersschaar werd gebruikt door lakenbereiders (droogscheerders), bestaande uit twee verend aan elkaar verbonden bladen, met afgehakte punten. Dit laatste ter onderscheiding van de erop lijkende schapenscheerders schaar.

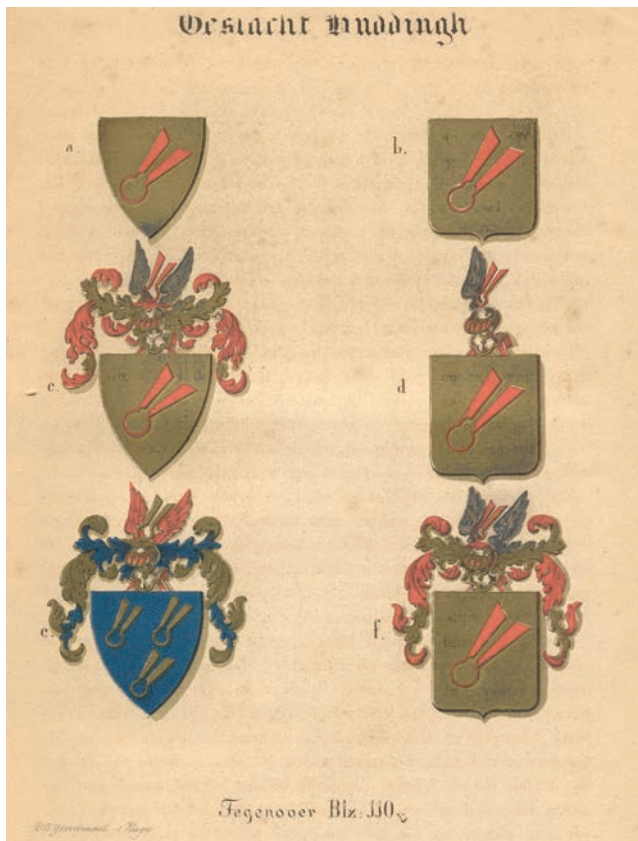
In 1863 en 1872 publiceerde de letterkundige D. Buddingh' over de oorsprong van het geslacht Budding(h) en de schaar als wapensymbool met tevens een alfabetisch overzicht van ruim 200 families, w.o. de families Van Hattem en Van Maurik, die de droogscheerders- of schapenschaar als wapenfiguur in hun familiewapens voeren.

Hoewel er een groot vraagteken geplaatst kan worden bij veel van zijn stellingen wordt een redelijk overzicht ge-

Hieronder volgt tenslotte een overzichtstabel met eigenaren en bewoners van het pand (met kadastrale nummering) vanaf begin 19^e eeuw.

HUIS CHRISTOFFEL - HEERENSTRAAT KADASTRAAL F332, LATER FRED. V.D. PALTSHOF 33

naam bewoner	beroep	naam eigenaar	adres	kadaster	datum bewoning	bijzonderheden
mej. E.B. v.d. Hoeven	winkelierster	mej. E.B. v.d. Hoeven	A47	[F332]	c. 1815 -1823	1823 verkoop aan mw. M.E.W. Holst
?	-	mw. M.E.W. Holst	A47	[F332]		1827 verkoop aan Willemijntje Bartelings
W. Buddingh-Bartelings <i>geh/m</i> en Rutger Buddingh	winkelierster deurwaarder	W. Buddingh-Bartelings en Rutger Buddingh Legger 20, 696	A47	[F332]	c. 1830 - c. 1885	de erven Buddingh verkopen 1885 aan Kraal
Adelaide F. Kraal en Henderika A. Kraal	institutrice, meisjes- kostschool	gezusters A.F. Kraal en H.A. Kraal Legger 2273	van ouds gen. 'Christoffel'	F709	1885 - 1891	vertrek naar Den Haag 1891
Hendrik W.P. de Heus <i>geh/m</i> Johanna S.M. Slothouwer	sigarenfabrikant	gezusters A.F. Kraal en H.A. Kraal Legger 2273	A55	F789	1893 - 1902	bouw sigarenfabr. a/d Achterbergsestraatweg
Christiaan Sepp <i>geh/m</i> Jeanne Henriëtte Makink Dirk Bender <i>geh/m</i> Klara Bercher	commissionair commissionair	gezusters A.F. Kraal en H.A. Kraal Legger 2273	A79 > A59	F789	1912 - 1917 1912 - 1916	samen kantoor Sepp & Bender, commissionairs
Hannes Visch † 1923 <i>geh/m</i> (wed.) Aleida Goettsch † 1939	predikant	Hannes Visch (wed.) Aleida Goettsch Legger 3590	[huis Christoffel] Heerenstraat A59 Heerenstraat A21	F789	1917 - 1923 1917 - 1939	de erven Kraal verkopen in 1917 aan Hannes Visch
Gerrit de Roder Paulus J. Wessel Wilhelmus Spaan Cornelis v.d. Toorn Johannes J.H. Visch <i>geh/m</i> Lucretia Gerritsen ouders van Hannes Jr.	o.a. secr. V.V.V.	erven Visch Legger 3590 Marie Aleida Visch 1941 - 1947 Legger 5314	F.v.d. Paltshof 33	F789	1941 - 1942 1942 - 1946 1944 - 1950 1943 - 1950 1946 - 1948 1948 - 1950	er kon worden gewoond op de begane grond en 'boven'
Hannes Visch jr † 07-01-2001 <i>geh/m</i> Clasina de Groot	boekhandelaar, winkelchef	Hannes Visch Legger 5669	F.v.d. Paltshof 33	F789	1946 - 1948	
Arris Quint † 1972 <i>geh/m</i> Gerritje van Walsem	stoffeerder, behanger	Arris Quint Legger 5892	F.v.d. Paltshof 33	F1470	1950 - 1979	

Wapenpagina uit het boekje over Boetregt en de familienaam Budding(h) van de letterkundige D. Buddingh'.

ven van de verschillende takken van families met de naam Budding(h) zoals die voornamelijk in Zuidoost-Utrecht en de Betuwe voorkomen.

Het meest voorkomend bij de familie Budding(h) is een in goud een schuingeplaatste rode droogscheerdersschaar met de punten naar boven, maar in de Betuwe voerde een familie Buddingh' (met apostrof dus) als wapen in blauw drie gouden schuingeplaatste (2 en 1) droogscheerdersscharen, eveneens met de punten naar boven. Beide typen wapens

Silhouet en handtekening van de letterkundige D. Buddingh' (uit collectie RKD in Den Haag)

worden in de publicaties van Buddingh' beschreven. De volledige wapenbeschrijvingen luiden als volgt:

Budding(h) In goud een rode droogscheerdersschaar, (veelal) schuinlinks geplaatst met de punten naar boven. Helmteken: de rode schaar uit het schild geplaatst tussen een zilveren vlucht en goudrode wrong. Dekkleden: rood en goud.

Buddingh' In blauw drie (2 en 1) droogscheerdersscharen van goud, schuinlinks geplaatst met de punten naar boven. Helmteken: tussen een rode vlucht een gouden schaar uit het schild. Dekkleden: goud en blauw. Het wapen Buddingh' (naam met apostrof) wijkt dus af van het meer bekende wapen Budding(h) met in

Familiewapen Budding(h) uit het wapenboek van Vorsterman van Oyen

goud een rode schuin geplaatste droogscheerdersschaar. De apostrof achter de naam raakte in de 19^e eeuw in gebruik bij een deel van de familie te Driel en Elst in de Betuwe. Tot deze familie behoren de genoemde letterkundige D. Buddingh' (1800-1874) en de latere Dordtse schrijver/dichter Cornelis (Kees) Buddingh' (1918-1985). Voorts behoorde tot deze Betuwse tak van de familie de bekende uit Rhenen afkomstige predikant van de 'Afscheiding in 1834', Ds. Huibert Jacobus Budding (1810-1870), wiens voorouders te Rhenen echter de enkelvoudige schaar als familiewapen voerden.

Fraaie wapenafbeeldingen (in kleur of met kleuraanduiding) van het familiewapen Buddingh zijn te vinden in de bekende naslagwerken van Rietstap, Vorsterman van Oyen en ten Houte de Lange, echter zonder bronvermelding.

Primaire bronnen vormen bovengenoemde familiewapens op graven van leden van de familie Buddingh in de Cunerakerk en de kerk van Opheusden; voorts de vele zegels die aangetroffen zijn in het Oud Archief en het Rechterlijk Archief van de stad Rhenen, zoals het zegel van Rutger Buddingh uit 1797, met daarop het schaarwapen. Tot de primaire bronnen kunnen ook de

Familiewapen Buddingh', fecit Lausanne 1929 (origineel in heraldische collectie A.J. de Jong)

Zegel van Rutger Buddingh d.d. 4-9-1797 (heraldische collectie A.J. de Jong)

twee wapenborden gerekend worden die hangen in het Oude Raadhuis aan de Markt te Rhenen. Hierop staan wapens van leden van de Rhenense Vroedschap, waaronder die van leden van de familie Buddingh.

Voorts schijnt er ooit een kerkraam in de Cunerakerk te zijn geweest met daarop de wapens van de familie Buddingh (de schaar) en Lijster (drie hamers) anno 1625. Het betreft hier de wapens van Willem Huybertsz Buddingh en zijn echtgenote Neeleken Lijsters; hij trouwde later voor de tweede maal met Geusken Geurts Hey.

NAWOORD

Hoewel we in de laatste twee artikelen in Oud Rhenen over huizen in de Rhenense binnenstad bepaalde stellingen van Prof. Dr. W. van Iterson, geopperd in zijn boek *De Stad Rhenen*, hebben moeten weerleggen doet dit niets af aan de kwaliteit van zijn werk als onderzoeker. Sterker nog, door zijn uitgebreide bronvermeldingen hebben we verder gericht onderzoek kunnen doen naar de geschiedenis van Rhenen. Er is een halve eeuw verstreken sinds het verschijnen van zijn boek en er is sindsdien veel onderzoek gedaan en gepubliceerd over de geschiedenis van Rhenen. Er is dan ook zeker sprake van voortschrijdend inzicht. Soms kunnen niet goed onderbouwde hypothesen, die achteraf niet juist blijken te zijn, een eigen leven gaan leiden. We gaven hier aan het begin van dit artikel enkele voorbeelden van.

Wapenbord in het Oude Raadhuis van Rhenen waarop 3 wapenschilden met het schaarwapen van Buddinghs als leden van de Rhenense Raad en Vroedschap in de 18^e eeuw

Ook hebben wij ons zelf ook wel eens 'schuldig' gemaakt aan het publiceren van bepaalde hypothesen waarvoor we voldoende 'passend bewijs' meenden te hebben aangedragen.

Het vervelende is dat bepaalde zaken mogelijk later weer rechtgezet moeten worden, maar dat wordt vaak niet meer gelezen. Sommige foutieve stellingen gaan daardoor een 'eigen leven leiden' en zijn vaak niet meer 'uit te roeien' en kunnen (en zullen) door anderen in publicaties worden overgenomen. Gelukkig worden artikelen, of de titels ervan, tegenwoordig vaak gedigitaliseerd en op internet gezet. De meeste publicaties die in Oud Rhenen zijn verschenen zijn nu digitaal te raadplegen via www.sabine.nl en alle titels en auteursnamen zijn te vinden op de website www.oudrhenen.nl.

Dit maakt het voor toekomstige auteurs gemakkelijker om reeds gepubliceerde artikelen over een bepaald onderwerp full-text te raadplegen, zo ook eventuele later verschenen correcties daarop.

Graag willen we in het bijzonder ons verenigingslid Jan Quint bedanken voor het mogen inzien van een aantal notariële aktes uit de 19^e en 20^e eeuw met betrekking tot het huis St. Christoffel. Zijn vader Arris Quint kocht het huis in 1949 van Hannes Visch en vestigde er een woninginrichtingszaak in.

Jan Quint attendeerde ons ook op een restant van een oude, vermoedelijk middeleeuwse, muur die staat tegen de zuidkant van het huis Grutterstraat 6, bewoond door de familie Van Gaalen.

BRONNEN MET BETREKKING TOT DE HUIZEN BALLIOENESTEIN EN ST. CHRISTOFFEL

Informatie over eigenaren en bewoners van de huizen Ballioenestein en St. Christoffel is verzameld via bronnen die ook geraadpleegd zijn voor de eerdere publicaties in Oud Rhenen over de geschiedenis van huizen in de Rhenense binnenstad. De archiefstukken met betrekking tot Rhenen bevinden zich voornamelijk in het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht te Wijk bij Duurstede. Opgeven van nadere inventarisnummers van stukken in het rechterlijk archief van Rhenen, toegang 66, heeft momenteel niet veel zin omdat men bezig is met omnummering. Voorts zie:

Bijdragen van Annesietske Stapel en Ben Olde Meierink in het boek *de Geschiedenis van Rhenen* (Rhenen 2008)

Over de schenkingen van Lente van Heze in 1415 en 1417 aan de Ridderlijke Duitse Orde (RDO) en de kerk te

Links: de oude zijmuur van het huidige winkelpand, vroeger St. Christoffel gebeten. Rechts: een gedeelte van een oude dikke muur tegen de zuidkant van het huis Grutterstraat 6 (situatie maart 2014)

Rhenen zie: Archief RDO, Inv.No. 2313 en Oud Archief Rhenen, Toegang 152 (RHC ZOU), Inv.No. 757c (No. 9 charterverzameling)

P.N. Noomen, *De stinzen in middeleeuws Friesland en hun bewoners* (Hilversum 2009)

-Hens Dekker, *Verdwenen spiekers en hooibergen*, Oud Rhenen 2008 (2), p. 5 e.v.

-W. van Iterson, *De Stad Rhenen* (Assen 1960)

-Adriaan P. de Kleuver, *Resten kasteel 'Valkenburg' nog te vinden in weiland*, De Vallei 27 juli 1961

-A.J. de Jong, *De ligging van kasteel Valkenburg te Achterberg*, I: Oud Rhenen 2004, jg. 23, nr. 3, blz. 35-38

-*Kastelenboek Provincie Utrecht* (1975)

-A.J. de Jong, *De oudste geschiedenis van 'Stuivenes(t)': een eeuwenoude boerderij te Achterberg*, In: Oud Rhenen 1989, jg. 8, nr.3, blz. 19-25. A.J. de Jong, *Hoe oud is Stuivenes te Achterberg?*, In: Oud Rhenen, 1991, jg. 10, nr.2, blz. 61-64

-Stichting Utrechtse Kastelen, *Kastelen en Ridderhofsteden in Utrecht* (1995)

-A.J. de Jong en C.L. van Otterlo, *Genealogie en Heraldiek te Rhenen* (Voorthuizen/Zeist 1996)

-R.F.P. de Beaufort en Herma M. van den Berg, *De Betuwe* (Den Haag 1968); hierin op pagina 309 een beschrijving van de grafsteen in de kerk van Opheusden van Thonis Huibers Buddinck anno 1623

-C.L. van Otterlo en Ph.J. van Dael, *Historische reeks Rhenen Deel I en II – Lidmatenregister Rhenen 1654-1672 en Rhenense Geslachten*

Jan Luyken, *Het menselijke bedrijf (1694)*; afbeelding van een 17^e eeuwse grutterij

-A.J. de Jong en H.P. Rozema, *De postgeschiedenis van Rhenen*,

Batavorum, Jaargang X, No. 2 (1992), p. 50 e.v.

-H.K. Nagtegaal, *Heraldisch vademecum* (Den Haag 2003)

-A.J. de Jong en C.L. van Otterlo, *Genealogie en Heraldiek te Rhenen* (Voorthuizen/Zeist 1996), p. 423 e.v.

-D. Buddingh', *Het Boetrecht, bevattende Oudheid-, Geschied- en Letterkundig Onderzoek naar den Oorsprong en Naamsbetekenis van het Geslacht Buddingh'* (Delft 1863)

-D. Buddingh', *De schaar en schaarmanen, tot opheldering van dit wapenfiguur* (Antwerpen 1872)

-A.A. Vorsterman van Oyen, *Stam- en Wapenboek van Aanzienlijke Nederlandsche Familiën, Deel I*

-J.B. Rietstap, *Armorial Général*, met beide typen (1 of 3 scharen) wapenafbeelding

-C.E.G. ten Houte de Lange c.s., *Repertorium familiewapens van bekende Nederlandse geslachten, Deel I* ('s-Gravenhage/Rotterdam 2001)

-Wapen Buddingh' op perkament, vervaardigd te Lausanne in 1929 (in bezit van A.J. de Jong te Voorthuizen)

-A.J. de Jong, *Bekende Rhenenaren – Ds. Huibert Jacobus Budding (1810-1870)*, Oud Rhenen 1986 (2), p. 13 e.v.

-W. Huizer, *C. Buddingh' – Een mens in de tijd* (Dordrecht 2001)

-R.F.P. de Beaufort en H.M. van den Berg, *De Betuwe* ('s-Gravenhage 1968)

-Diverse wapens Budding(h) aangetroffen op wapenborden van de Vroedschap van Rhenen in het oude Raadhuis van Rhenen, grafstenen in kerken te Rhenen en Opheusden en op lakzegels te vinden in de Rhenense stads- en rechterlijke archieven (Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht te Wijk bij Duurstede)

Elst en Veenendaal (1989); hierin informatie over de postgaardster Gerardina Cornelia Buddingh (1798-1867)

-Kadastrale Atlas Provincie Utrecht 8, *Rhenen in 1832 – Grondgebruik en Eigendom Tekst* (Rhenen 2002)

-Henk Deys en Fred Vogelzang, *Rhenen – Geschiedenis en architectuur*, Monumenten Inventarisatie Provincie Utrecht (Utrecht 2010)

BRONNEN FAMILIE

BUDDING(H)

-A.J. de Jong, *De Cuneralegende en de 'Duitse' ridders te Rhenen*, Oud Rhenen 1991 (2), p. 41 e.v.

-A.J. de Jong, *De familie Budding(h) te Veenendaal*, Oud Veenendaal 1991 (4), p. 120 e.v.

-A. Datema en J.J. Jager, *De oudste Buddingen te Opheusden*, Tabula